

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ У СИСТЕМІ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Канівець О.М.

*Доктор філософії з геодезії та землеустрою,
доцент кафедри геодезії та землеустрою,
Сумський національний аграрний університет*

В умовах децентралізації управління, поглиблення процесів просторового планування та необхідності післявоєнного відновлення України особливої актуальності набуває проблема раціонального використання та охорони земельних ресурсів територіальних громад. Земля є базовим природним і виробничим ресурсом, який визначає економічну спроможність громад, екологічну стабільність територій і можливості реалізації принципів сталого розвитку. Водночас військові дії призвели до значних порушень ґрунтового покриву, деградації угідь, мінування земель та трансформації традиційних напрямів землекористування, що зумовлює необхідність перегляду існуючої структури сільськогосподарських угідь [1].

Методика визначення доцільності зміни структури угідь базується на комплексному системному підході до оцінки агроекологічного потенціалу території, ефективності використання земельних ресурсів та їх екологічної стійкості. Такий підхід забезпечує адаптацію землекористування до потреб сучасного аграрного виробництва, збереження ґрунтових ресурсів і формування екологічно збалансованого простору в межах територіальних громад.

У практиці діяльності сільськогосподарських підприємств і органів місцевого самоврядування нерідко виникає потреба у зміні функціонального призначення земельних ділянок, зокрема шляхом

трансформації ріллі в багаторічні насадження, сіножаті чи пасовища, консервації деградованих або заліснення еродованих земель. Такі рішення мають прийматися не лише з економічних позицій, а з урахуванням природних, технологічних і соціально-економічних чинників [2].

Обґрунтування змін структури угідь у межах територіальних громад повинно здійснюватися в рамках стратегічного просторового планування, орієнтованого на відновлення економічного потенціалу територій, підвищення продовольчої безпеки та зниження екологічних ризиків. Особливо актуальним це є для земель, пошкоджених або деградованих унаслідок воєнних дій, де зміна виду угідь чи їх тимчасова консервація виступає дієвим інструментом відновлення природної рівноваги [3].

Першим етапом методики є аналіз агрокліматичних умов регіону, що охоплює оцінку температурного режиму, кількості опадів у вегетаційний період, вологозабезпечення, тривалості безморозного періоду та суми активних температур. Ці показники визначають агрокліматичну придатність території та слугують основою для вибору оптимального напрямку землекористування, зокрема впровадження посухостійких культур або трансформації ріллі в кормові угіддя.

Другим етапом є ґрунтово-агрохімічна оцінка земель, спрямована на визначення родючості, виробничого потенціалу й екологічних обмежень ґрунтів. Аналізуються тип і склад ґрунтів, вміст гумусу, кислотність, глибина орного горизонту та показники деградаційної стійкості. Отримані результати дають змогу віднести землі до агровиробничих груп і обґрунтувати доцільність їх інтенсивного використання або конверсії у менш навантажені види угідь відповідно до принципів охорони земельних ресурсів територіальних громад.

Особливе місце в методиці займає оцінка ерозійної та гідрологічної небезпеки. Землі, розташовані на схилах понад 3°, а також ділянки з легкими

за механічним складом ґрунтами за умов недостатнього рослинного покриву мають високий ризик розвитку ерозійних процесів. Надмірне зволоження, підтоплення або високе стояння ґрунтових вод значно ускладнюють ефективне використання земель під рілля та потребують значних меліоративних витрат. У таких умовах доцільним є переведення земель у менш інтенсивні форми використання або застосування природоохоронних підходів, що сприяють відновленню екосистем.

Окремим блоком методики є оцінка економічної ефективності запланованих змін. Вона передбачає порівняльний аналіз витрат і прогнозованих доходів від різних варіантів землекористування, визначення рівня рентабельності, обсягів необхідних інвестицій та строків їх окупності. Додатково враховуються можливості державної підтримки, дотацій і грантових програм, спрямованих на відновлення деградованих земель і впровадження екологічно орієнтованих практик землекористування, що є особливо важливим у післявоєнний період.

Поряд із економічними показниками оцінюються соціально-екологічні наслідки змін структури угідь. Конверсія частини ріллі у природоохоронні або кормові угіддя може сприяти збереженню біорізноманіття, покращенню якості водних ресурсів, регулюванню мікроклімату та зниженню антропогенного навантаження на ландшафти. Такі ефекти відповідають концепції сталого розвитку та підвищують екологічну спроможність територіальних громад.

Завершальним етапом методики є картографічне моделювання з використанням геоінформаційних систем. Застосування ГІС-технологій дозволяє інтегрувати результати агрокліматичних, ґрунтових, економічних і соціально-екологічних досліджень у вигляді цифрових карт, визначити просторові закономірності та обґрунтувати оптимальну структуру угідь для конкретної території. Це забезпечує науково обґрунтоване управління

земельними ресурсами на рівні громади та підвищує адаптивність землекористування до змін природних і соціально-економічних умов.

Схема 1 Комплексне визначення доцільності зміни сільськогосподарських угідь

Узагальнення результатів оцінки дало змогу сформувану комплексну схему визначення доцільності зміни структури сільськогосподарських угідь (схема 1), яка відображає послідовність основних етапів аналізу та слугує основою для науково обґрунтованих управлінських рішень у сфері землекористування.

Запропонована методика забезпечує багатофакторний підхід до обґрунтування змін структури угідь у межах територіальних громад, сприяючи раціональному використанню й охороні земельних ресурсів, відновленню деградованих територій та реалізації принципів сталого розвитку аграрного сектору.

Література

1. Bavrovska, N. (2023). Екологічні аспекти раціонального використання та охорони земель. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, 4, 82-88. <https://doi.org/10.31548/zemleustriy2022.04.08>
2. Ступень Р. М., Дудич Г. М., Дудич Л. В. *Землеустрій: організація та впорядкування сільськогосподарських угідь: навч. посіб.* Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 243 с.
3. Зміна цільового призначення земельних ділянок: алгоритм дій для агропідприємств. **URL:** <https://armada.law/blog/zmina-czilovogo-pryznachennya-zemelnyh-dilyanok-algorytm-dij-dlya-agropidpryyemstv/>